Boommarter. Foto Rollin Verlinde

Boommarters maken oversteek

Gooise boommarters ondergronds

Op twee plaatsen in het Gooi is voortplanting van de boommarter geconstateerd. Op een daarvan, in het Spanderswoud, gaat het daarbij om een ondergronds marterhol. Dit is zeer bijzonder. Oud-voorzitter van de Werkgroep Boommarter Nederland, Henri Wijsman, doet verslag van zijn bevindingen.

Henri Wijsman

De Utrechtse Heuvelrug, waar tal van boommarters huizen, eindigt in het Gooi. Boommarters plegen zich al jaren voort te planten in het Cronebos ten zuidoosten van Hilversum, waar het aantal holle bomen beperkt is. Sinds 1994 gaat het daar om twee zich na elkaar voortplantende vrouwtjes (moertjes) die vermoedelijk niet verwant zijn, omdat na het overrijden van de eerste in 1998, het 3,5 jaar duurde voor het bos weer bewoond was. De kolonisatie verliep kennelijk moeizaam. Er waren in die tijd ook weinig aanwijzingen voor de aanwezigheid van boommarters in het bos aan de Utrechtse kant van de grens. Ook op het landgoed Eindegooi werden nadat een dier overreden was, op één zichtwaarneming na, geen boommarters meer waargenomen. Dit ondanks dat er daar regelmatig naar boommarters gespeurd is.

Barrière De bebouwing van Hilversum is een grote barrière voor verder kolonisatie van het Gooi. Toch werden er sinds 1974 regelmatig boommarters gesignaleerd op landgoed Bantam en in het Spanderswoud ten noordoosten van Hilversum. Dit is trouwens een interessant bos. In 1980 heeft men geprobeerd om in één grote operatie een saai gemeentelijk productiebos te veranderen in een oerwoudachtige jungle. Een groot aantal bomen is omgetrokken en heeft men daarna laten liggen. Na 1997 werden in dit gehele gebied enige jaren geen boommarters meer waargenomen. Tot er in 2005 weer een gemeld werd en wel tegelijkertijd door verscheidene waarnemers onafhankelijk van elkaar. Ook hier was dus kennelijk sprake van een 'marterloze' periode.

Figuur 1
De boommarterterritoria in het Gooi.

Nu is er echter een nieuwe fenomeen opgetreden: boommarters in de veengebieden ten westen van het Gooi. Die moeten daar dan wel haast via het Gooi gekomen zijn.
Ook zijn er slachtoffers onder de boommarters gevallen in het verkeer (zie Tabel 1) en er is een reeks betrouwbare zichtwaarnemingen. De waarnemingen worden verder nog versterkt door vondsten van uitwerpselen. Als die gevonden worden in de vorm van een latrine in de kroon van een boom (zie figuur 1) of als resten daarvan onder de boom, dan betekent zo'n vondst vrijwel zeker dat er een boommarter is. Bij een geïsoleerd uitwerpsel moet dat eerst nog eens kritisch bekeken worden. De vondst van een eerstejaars wijfje in 's-Graveland, op een leeftijd waarop zij nog in het territorium van haar moeder geduld wordt, wees al wel op de aanwezigheid van boommarters ten westen van het Gooi. In de winter van 2007 op 2008 werden weer sporen gevonden na een periode van rust (mogelijke afwezigheid?) en ook een kleine latrine bij één van de zeldzame, door een zwarte specht hol gemaakte bomen.

Konijnenhol In juni 2008 viel mijn oog op drie opvallende konijnenholen in het Spanderswoud. Het drietal had namelijk een brede waaier (doorsnee 2,5 meter) en de grond was zo hard en plat als een fietspad (zie foto 2). Kennelijk zit er ter plekke wat leem in de grond. Om de leemplekken heen groeide haarmos en tussen het haarmos, aan beide zijden van de hoofdwaaier, lagen tientallen uitwerpselen van een marterachtige en ook veel afgebeten veren. Het lag voor de hand hierbij te denken aan bewoning door vos of bunzing. Maar de ingang van het konijnenhol was slechts 16 bij 36 centimeter groot. De bovenkant van deze ingang werd gevormd door een wortel. Dus een volwassen vos zou het zeer moeilijk hebben om er in te komen, laat staan geregeld in en uit te moeten gaan. De vele uitwerpselen, wezen op gebruik gedurende zeker wel een week of twee. In het hol hing verder geen vossengeur. Aan geen enkel van de wat verser ogende uitwerpselen zat vossengeur. Waarschijnlijk geen vos dus.

De uitwerpselen leken trouwens meer van het marter-type. Een bunzing misschien? Van de uitwerpselen waren er vele die vrij klein waren en als zodanig wel bij een bunzing zouden hebben gepast, maar er zat

Van boven naar beneden: afgebeten veren van een raaf, de ingang van het hol, de harde lemen waaier voor het hol en loopsporen (sleetplek) op een vermolmde boomstronk. Foto's Henri Wijsman.

ook een aantal grote tussen. En onder de prooiresten, vielen vooral enige enorme veren van een volwassen raaf op en verder lag er onder andere de loper van een haas. Dit zijn prooien die voor een bunzing te groot zijn. Mijn conclusie is dan ook dat het hier hoogstwaarschijnlijk ging om een ondergronds nest van een boommarter. Bewoning door een moertje met jongen zou een en ander verklaren. Het hol was kennelijk nog niet lang geleden verlaten, maar verse uitwerpselen, met eventueel de typische geur van de boommarter, lagen er niet meer bij.

Tabel 1

Dode boommarters (merendeels verkeersslachtoffers)*

tijd	plek	coördinaten	bijzonderheden
mrt 2005	A27	141/468	bij Cronebos
jun 2005	A1	142/475	t.h.v. Crailo
jul 2005	A27	140/465	t.h.v. Eindegooi
aug 2005	A1	142/474	bij Laren
aug 2006	A27	141/468	bij Cronebos
sep 2006	A1	142/475	t.h.v. Crailo
mei 2007	A1	140/478	t.h.v. Naarden
mrt 2008	's-Graveland	137/473	eerstejaars wijfje, gedood door vos.

* Niet al deze gevallen zijn geverifieerd, soms was het kadaver niet meer te vinden.

Nader onderzoek In 1995 heeft Hans Kleef, naar hij mij schreef, waargenomen dat een boommartergezin met jongen van 10 weken oud zich ophield in een konijnenhol, ondergronds, op zo'n 1500 meter van het geboortenest. Kleef: "De betreffende boommarterfamilie heeft ruim een week in het konijnenhol (meerdere pijpen) gezeten. Er lag een grote hoeveelheid mest bij elkaar vlakbij een van de uitgangen en nabij een 'speelplaats' van de jongen, te zien aan verse en intensieve ontschorsingen van een aantal gestapelde dode takken. Buiten een paar afgebeten veren van een grote bonte specht waren er geen prooiresten zichtbaar. Bij observatie van achter een camouflagenet heb ik het moertje zien aankomen door de kraaiheide waarna ze in een van de vluchtpijpen verdween. Ze had geen prooi bij zich en de jongen heb ik die keer niet gezien. Bij de volgende observatiepoging twee dagen later bleek de familie al weer vertrokken te zijn."

Naar aanleiding hiervan ging ik dus om mij heen kijken, en inderdaad! Op een van de dode verrotte sparren zoals ze in dit bos indertijd her en der zijn omgetrokken was een sleetplek te zien (zie foto) net op een plaats waar noch mensen noch reeën zouden kunnen komen vanwege de zijtakken. Dat moeten de jonge marters hebben gedaan en er lagen ook uitwerpselen. Buiten deze twee gevallen is van een speelplek, zoals wel bekend van dassen, nooit gehoord, anders dan dat de jongen wel rondom bomen hebben gespeeld. Omdat in het Spanderswoud in 2008 eerder al een (verlaten) latrineboom was gevonden op een afstand van 500 meter leek het er op dat het moertje daar eerst geworpen en gehuisd zou hebben en daarna met de jongen verhuisd was. Gelet op de hoeveelheid prooien was dit de nieuwe plek.

Zweden Afgezien van de waarneming van Hans Kleef is er slechts een enkele heel oude vermelding van jonge boommarters in een konijnen- of dassenhol, maar geen van de laatste vijftig jaar. Wel hebben boommarters op de kale Schotse en Ierse heiden hun nesten in holtes tussen grote stenen. In Nederland schijnen ze echter gewend te zijn aan holle bomen en eventueel zolders van huizen. Wel hebben boommarters van tijd tot tijd holen in de grond gebruikt als dagrustplaats. Uit Zweden meldt Ilse Storch hoe jonge boommarters geworpen waren in een ondergronds hol, hoe ze daarna werden opgevoed in een holle populier om toen ze 8 à 10 weken oud waren verhuisd te worden naar een spleet tussen de rotsen. Vervolgens huisde het moertje geregeld tussen een van deze drie plekken.

Van de nauw verwante Amerikaanse boommarter is bekend dat jongen in een holle boom geboren worden en er blijven tot de leeftijd van ongeveer acht weken, waarna ze voor een veertiental dagen verhuisd worden naar een hol op grondniveau. In deze fase is de coördinatie der bewegingen bij de jongen immers nog te zwak en te risicovol voor klimpartijen in bomen. Op de leeftijd van 10 weken verblijven ze dan weer in de bomen. Bij de Europese boommarter is dit zeker niet de algemene regel.

Conclusie Aan inmiddels elders in het Spanderswoud gevonden uitwerpselen die met grote zekerheid aan de boommarter kunnen worden toegeschreven, is te zien dat het dier grote delen van het terrein doorkruist heeft. Eén lag, bij wijze van visitekaartje, naast afgebeten oude veren van een bosuil. Mijn conclusie is dat in het Spanderswoud, dat arm is aan spechtenholen, een boommarter een ondergrondse woonplaats heeft betrokken voor haarzelf en enige jongen. Een tweede conclusie is dat de bewoning van het Gooi past in het beeld van uitbreiding van het areaal van de boommarter tot diep in de Vechtplassen, waar in 2006 op de weg van Hilversum naar Vreeland driemaal een boommarter is overreden, waaronder een wijfje dat lacteerde. Ook elders zien we op dit moment een uitbreiding van het areaal, ook naar plaatsen waar al vele jaren goed gezocht is, waarbij ondergrondse schuilplaatsen wellicht verklaren waarom er geen nesten werden gevonden.

Henri Wijsman is lid van de Werkgroep Boommarter Nederland van de Zoogdiervereniging VZZ, hjwwijsman@hetnet.nl

Verder lezen?

-Wijsman , H.J.W., 1996. Marters in en om het Gooi. De Wijde Blik 13 (2): 29-33.

-Wijsman, H.J.W., 2004. Boommarters in het Gooi en in Baarn 1995-2004. Marterpassen 11:27-31.

-Messemaker , R. & H.J.W. Wijsman, 2008. Boommarters in het veen. De Levende Natuur 109 (4): 155-157.